

Ontwerpen voor
Systeeminnovatie

Konijnen op Koers

Bouw mee aan een duurzame konijnenhouderij

LIVESTOCK RESEARCH
WAGENINGEN UR

Samen werken aan een nieuwe toe

We kunnen trots zijn op de konijnenhouders in Nederland. Hoe zwaar de kritiek uit de samenleving klinkt en doordringt tot aan de keukentafel van de ondernemer, het is de sector veel waard geweest om de gewenste verduurzaming te versnellen. Men heeft niet gekozen voor apathisch achteroverhangen en de spreekwoordelijke hakken in het zand te zetten, maar voor doorpakken en aanpakken. Dat siert de professionele konijnenhouders. Dat is ondernemerschap met het gezicht naar de samenleving en de sector verdient alleen daarom al krediet van de criticasters.

'Konijnen op Koers' is het resultaat van een gezamenlijke inspanning van wetenschap, overheid en bedrijfsleven. De onderzoekers hebben naast gedegen literatuurstudie en het raadplegen van hun internationale collega's, in interactie met de sector op vier deeltherreinen het perspectief beschreven: vanuit het konijn, vanuit de visie van de konijnenhouder zelf, vanuit het milieuoogpunt en vanuit de wensen die de samenleving heeft. Dat is een werkwijze die aanspreekt en effectief zal blijken te zijn, omdat de kennis van de praktijk is meegenomen en daardoor het draagvlak voor maatregelen en investeringen groter zal zijn.

In de fase van ontwerpen van een duurzame konijnenhouderij zijn ook de erfbetreders en ketenpartners betrokken. Dat geeft een extra dimensie aan de voorstellen die in deze brochure zijn opgeschreven. Er ligt dus een goed verhaal.

De kansen op een perspectiefrijke konijnenhouderij in Nederland zijn goed en uitdagend beschreven in deze brochure. De beweging die de sector zelf heeft aangekondigd en wenst, kan dus morgen beginnen, maar iedereen begrijpt dat niet alle voorgestelde maatregelen en vernieuwingen morgen gerealiseerd zijn. De sector weet dat het tempo van de verduurzaming niet mag verslappen, maar het kan ook niet zo zijn dat de konijnenhouders morgen klaar moeten zijn. Laten we 'Konijnen op Koers' vooral zien als een handreiking en zoals de titel al zegt, een koersdocument voor de professionele ondernemer.

Met het uitbrengen van deze brochure kiest de konijnenhouderij voor een duurzame koers waarin de Nederlandse konijnenhouderij zich positief zal onderscheiden van de productie in andere landen. De professionaliteit die de konijnenhouders hebben weten op te brengen straalt af op de brochure 'Konijnen op Koers'.

Hans Huijbers, Voorzitter ZLTO

komst voor de konijnenhouderij

Burgers, dierenbeschermingsorganisaties, supermarktketens en overheden: ze stellen allemaal eisen. Konijnenhouders zoeken naar mogelijkheden om op al die eisen in te spelen, maar hoe doe je dat? Ondanks inspanningen van de sector houdt de druk op de konijnenhouderij aan. De vraag rijst of er een toekomst mogelijk is waar alle betrokkenen tevreden mee zijn. Vandaar een project dat de richting aangeeft voor een duurzame konijnenhouderij: Konijnen op Koers

License to produce

Veel burgers kijken anders aan tegen konijnen dan tegen andere landbouwdieren: het houden van konijnen voor voedselproductie staat nogal eens ter discussie. Ook voor dierenbeschermingsorganisaties en de retail zijn konijnenvlees en het welzijn binnen de konijnenhouderij aandachtspunten: zij stellen steeds meer eisen aan de wijze waarop er geproduceerd wordt. Niet alleen in Nederland, maar ook in België en Duitsland, waar veel van het Nederlandse konijnenvlees naartoe gaat. Konijnenhouders voelen zich overgeleverd aan de willekeur van markt en maatschappij. Als de konijnensector niets doet verliest zij langzaam haar bestaansrecht.

Om dit te voorkomen heeft de sector een aantal jaren geleden de handschoen opgepakt. Samen met overheid en de Dierenbescherming is de welzijnsverordening opgesteld, waarmee konijnenhouders stapsgewijs toewerken naar hoger dierenwelzijn, o.a. met welzijnskooien. Ook experimenteren ondernemers met parkhuisvesting, waarbij de konijnen in grotere groepen in hokken zitten. Beide ontwikkelingspaden bieden veel verbeteringen ten opzichte van het traditionele systeem. Daarmee is echter een duurzame toekomst voor de konijnenhouderij nog niet gewaarborgd. Zo geven sommige dierenbeschermers en supermarkten aan dat zij niet te spreken zijn over konijnenvlees uit welzijnskooien. Het parkstelsel wordt beter gewaardeerd, maar doet concessies aan werkbaarheid en biedt nog geen huisvesting voor voedsters.

Werken aan een alternatieve koers

Er is behoefte aan een alternatief: een koers die antwoord biedt op de druk die er op de sector staat. In opdracht van EL&I heeft Wageningen UR Livestock Research de afgelopen twee jaar gewerkt aan deze koers. De opdracht hierbij was om te werken aan een duurzame konijnenhouderij met aandacht voor dier, mens en milieu, door het verdiepen, verbreden en versnellen van beweging richting duurzaamheid in de sector.

Deze uitdaging is vooral met de sector opgepakt. Interactie heeft daarbij steeds centraal gestaan; op verschillende manieren en om verschillende redenen:

Wetenschappelijke kennis is verbonden met **praktijkkennis en -ervaring**. Alleen op deze basis kunnen veranderingen in de praktijk gerealiseerd worden.

Op veel plekken wordt al geïnvesteerd in de toekomst van de sector. Er is voortgebouwd op en samengewerkt met **bestaande initiatieven**.

Door mensen mee te nemen in het proces, mee te laten beslissen over de koers, en uit te dagen om aan de slag te gaan, ontstaat **draagvlak**. Dit geldt voor veehouders, erfbetreders, ketenpartijen en dierenbeschermers.

Door aan te sluiten op energie in de sector zijn het uiteindelijk deze partijen zelf die komen tot **verandering in de praktijk**.

Konijnen op Koers

In opdracht van het ministerie van EL&I is Wageningen UR Livestock Research in 2010 gestart met het project Konijnen op Koers. De missie: zet de koers voor een duurzame konijnenhouderij uit.

Systemanalyse

In de eerste fase is de bestaande situatie van de konijnenhouderij in kaart gebracht. De belangrijkste onduurzaamheden en belemmeringen voor verandering zijn onderzocht. Deze systemanalyse was niet alleen gericht op feitelijke kennis, maar ook op de visie en houding van verschillende stakeholders en hun onderlinge relaties.

Door het houden van interviews en focusgroepen in deze fase werd al een start gemaakt met het leggen van contacten om bestaande beweging te richten en te versnellen. In een beslisdocument gaven we vervolgens advies aan het ministerie over de invulling van een vervolgtraject.

 edepot.wur.nl/161161

Behoeftenanalyse

Dit vervolg is er gekomen. Het doel was om beweging te creëren in de praktijk richting een duurzame konijnenhouderij. Hiervoor zijn de behoeften van de vier belangrijkste spelers in de konijnenhouderij – konijn, konijnenhouder, milieu en maatschappij – in kaart gebracht. Dit gebeurde op basis van kennis uit wetenschappelijke literatuur, praktijk en diepte-interviews en door raadpleging van experts in binnen- en buitenland op het gebied van konijn en konijnenhouderij.

 edepot.wur.nl/201661

Ontwerpsessies

Daarna is een serie ontwerpsessies gehouden waarin gezamenlijk is nagedacht over een duurzame konijnenhouderij en waaruit ontwerpen voor de toekomst voortkwamen. Ontwerpen die een antwoord vormen op de zeer diverse behoeften van de vier genoemde spelers in de konijnenhouderij. In deze ateliers namen konijnenhouders, erfbetreders en ketenpartijen deel. Daarnaast deden ook mensen van buitenaf met een verse blik op de sector en vertegenwoordigers van dierenbeschermingsorganisaties mee. Deelnemers hielden elkaar scherp. Hierdoor kon men grote slagen naar duurzaamheid maken en kwam men tot breed gedragen uitkomsten.

 edepot.wur.nl/184402

Afronding

Uit de resultaten van de ontwerpsessies zijn de meest beloftevolle innovaties geselecteerd. Deze zijn door experts op het gebied van stalsystemen en konijnen verder uitgewerkt tot bouwstenen waarmee de sector en de keten aan de slag kan.

Tegelijkertijd heeft de konijnenhouderij niet stil gestaan. Konijnenhouders en andere partijen zijn de afgelopen jaren druk bezig geweest met innovatie. Het eerste Beter Leven kenmerk voor konijnen is daar een voorbeeld van. Uiteraard is vanuit het project steeds contact gehouden met deze initiatiefnemers. Ervaringen uit de praktijk en uit het project zijn over en weer uitgewisseld. Het resultaat van deze activiteiten vormt de basis voor deze brochure.

Met deze brochure willen we een impuls geven aan het gericht werken aan de toekomst. Wij nodigen sector, keten en anderen van harte uit om de regie op dit traject over te nemen, en samen met ons de koers te vervolgen. Op weg naar duurzame konijnenhouderij!

In **Konijnenhouderij verduurzaamt!** gaan we in op wat duurzaamheid vanuit verschillende perspectieven betekent. Dit komt samen in een streefbeeld dat door sector, keten en maatschappelijke omgeving wordt gedeeld.

Anders denken, anders doen beschrijft vier uitgangspunten die nodig zijn voor de ontwikkeling van een duurzame konijnenhouderij. Daar is een omslag nodig om het streefbeeld waar te kunnen maken.

In **Bouwstenen** geven we concrete perspectieven waar partijen in de praktijk mee aan de slag kunnen. Sommigen zijn verder uitgewerkt dan anderen, maar voor elk geldt: doorontwikkeling zal de uiteindelijke vorm en uitvoering moeten bepalen. De bouwstenen zijn als losse vellen bijgevoegd; de verzameling is namelijk nooit compleet.

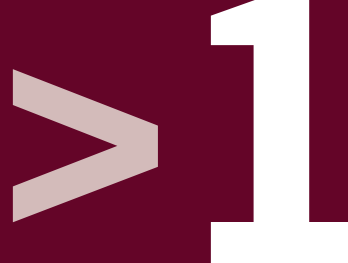

In **Op koers en op weg!** laten we zien welke route we voor ons zien voor realisatie van de route naar duurzaamheid, en welke partners zich hier al aan hebben verbonden. We sluiten af met een oproep aan u. Een oproep om samen met anderen op de resultaten van dit project voort te bouwen; samen bouwen aan een duurzame konijnenhouderij!

Konijnen op Koers heeft ervoor gezorgd dat de blik van de sector meer naar buiten gericht is. Zo zijn we in gesprek gekomen met dierenwelzijnsorganisaties in binnen- en buitenland en werken we nu samen met hen de stappen naar de toekomst uit. Op het vlak van dierenwelzijnsonderzoek stemmen we onze onderzoeksprogramma's meer met elkaar af en delen we de bevindingen. Maar de belangrijkste bijdrage van het project is misschien wel dat het de positieve, pro-actieve en toekomstgerichte houding van de ondernemers in deze sector onderstreept en versterkt.

Irma van Kreijl, secretaris LTO vakgroep Konijnenhouderij

Konijnenhouderij verduurzaamt!

Wat is er nodig voor verduurzaming? Hoe ga je op weg? En hoe blijf je verduurzamen? Het antwoord is te vinden in 'Innovatie Vernieuwd', een rapport van de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid:

Openheid naar buiten

Kijk verder dan je eigen bedrijf, durf je netwerk uit te breiden, en leer van andere sectoren of het buitenland.

Openheid naar samenwerking

Trek samen op met partijen die ook willen verduurzamen. Vermeende concurrenten kunnen partners in innovatie blijken. Gebruik elkaars kennis, vaardigheden en energie.

Openheid voor verrassingen

Stel doelen en stippel een pad uit, maar blijf wel flexibel. Zowel meevallers als obstakels horen bij het proces van verduurzamen. Vier de meevallers en leer van eigen en andermans hindernissen.

Openheid voor uitdagers

Laat je uitdagen door criticasters; gebruik hun kritiek als inspiratiebron. Milieu- en dierenbeschermingsorganisaties kunnen belangrijke partners zijn op weg naar duurzaamheid.

Duurzaamheid lijkt soms een containerbegrip te worden. Iedereen dreigt er zijn eigen invulling aan te geven, met als gevolg dat niemand meer weet welke kant het op moet. Om gericht te verduurzamen is een helder streefbeeld nodig. Een streefbeeld dat aangeeft wat je wilt bereiken, zonder meteen ook al te zeggen hoe dat dan moet. In Konijnen op Koers hebben belanghebbenden in en om de konijnenhouderij een gezamenlijk streefbeeld neergezet. Dat komt tegemoet aan de wensen van konijn, konijnenhouder, milieu en maatschappij.

Verduurzamen in de veehouderij is veelomvattend. Het gaat over nu en over de toekomst; over dieren, mensen en planten; over welzijn, milieu, klimaat, werkplezier, maatschappelijke acceptatie en rentabiliteit; over je burens, je kinderen en jezelf. Dat maakt verduurzamen tot een nobel streven, maar gericht verduurzamen kun je pas wanneer je helder hebt wat je er precies onder verstaat.

Behoeften vervullen

Eigenlijk is verduurzamen het streven om op korte en lange termijn tegemoet te komen aan de behoeften van alle betrokkenen: het systeem moet voor iedereen volhoudbaar zijn. Wij gaan voor de konijnenhouderij uit van de behoeften van de belangrijkste spelers in en om de konijnenhouderij: konijn, konijnenhouder, milieu (dichtbij en veraf) en maatschappij (burger en consument).

Start met het wat

Verduurzamen betekent verandering. Dit levert spanning op, zeker binnen een systeem waar alles nauw verbonden is. Veel pogingen tot verandering stuiten dan ook op verzet. 'Kan niet!' is dan vaak het antwoord.

Het geeft lucht om te starten met behoeften, je springt dan niet meteen naar oplossingen. Behoeften geven aan wat er moet gebeuren. Pas daarna wordt gekeken naar de oplossingen, dus het hoe. Door deze omweg blijkt vaak dat er meer oplossingen voorhanden zijn dan eerst werd gedacht.

Weerstand tegen verandering komt veelal voort uit een eerste focus op korte termijn belangen. Door te redeneren vanuit de behoeften achter de belangen ontstaat veel meer ruimte. Er kan ook veel makkelijker synthese gevonden worden met de behoeften van anderen. Om behoeften met elkaar te kunnen verenigen is het wel essentieel dat deze goed in kaart gebracht zijn. Hieronder leggen we uit hoe we de behoeften hebben vastgesteld

Om erachter te komen wat het konijn wil moet je goed naar haar gedrag kijken. Ze kan het ons immers niet met woorden vertellen.

We hebben wetenschap en praktijkkennis gebruikt en met experts, nationaal en internationaal, gesproken om de behoeften van het konijn vast te stellen.

De konijnenhouder kunnen we wél bevragen.

We hebben interviews en focusgroepen gehouden, met name met primaire producenten, maar ook met andere stakeholders die regelmatig contact met hen hebben. Ook is gebruik gemaakt van eerder onderzoek en praktijkkennis van Wageningen UR.

Het milieu heeft geen eigen wil, maar wij mensen willen wel iets voor het milieu. We beschrijven daarom de doelstellingen op het gebied van het milieu, lokaal en globaal. Daarvoor maken we gebruik van wet- en regelgeving, gegevens over de huidige milieu-impact en kennis uit levenscyclusanalyses.

De maatschappij heeft een meervoudige stem; als burger heeft iemand het over de maatschappelijke positie van de konijnenhouderij, als consument gaat het over het product konijn. Beide behoeften zijn relevant. We gebruikten studies waarin personen bevroegd zijn vanuit deze rollen.

- ✓ **Rusten:** Gezamenlijk onverstoord, comfortabel en veilig kunnen liggen
- ✓ **Bewegen en spelen:** Voldoende ruimte en de juiste ondergrond om naar behoeven te kunnen dartelen, hoppen, springen en zigzaggen
- ✓ **Zelfverzorging:** Voldoende ruimte om zich te kunnen verzorgen door krabben, rekken of wassen; het liefst tijdens het rusten
- ✓ **Seksueel gedrag:** Frequente voortplanting afgewisseld met rust
- ✓ **Nestbouwgedrag:** Een eigen nest kunnen bouwen
- ✓ **Maternaal gedrag:** Het eigen nest kunnen bezoeken om te zogen, maar ook de mogelijkheid tot afzondering van het nest
- ✓ **Excretie:** Kunnen mesten en urineren buiten de rustplaats
- ✓ **Thermoregulatie:** Een omgeving die niet te koud of te warm en niet droog of te vochtig is; en die vrij is van tocht
- ✓ **Verzadiging:** Gezamenlijk onverstoord en naar behoeven kunnen eten en drinken
- ✓ **Sociaal gedrag:** Samen met andere konijnen kunnen zijn
- ✓ **Schuilgedrag:** Mogelijkheid om zich in (vermeende) onveilige situaties te kunnen terugtrekken en te schuilen
- ✓ **Veiligheid en gezondheid:** Geen angst en ongerief ervaren

 edepot.wur.nl/187489

Het konijn heeft geen stem in het ontwerp van het houderijsysteem. Of toch wel? Dierenbeschermers en maatschappij laten steeds vaker en vanuit bredere kringen van zich horen over dierenwelzijn. Er wordt steeds meer intrinsieke waarde toegekend aan het dier. Het konijn is een centrale actor in de konijnenhouderij dat uiteindelijk opgegeten wordt, maar dat tot die tijd wel met respect behandeld moet worden.

Los daarvan, zal een konijn dat in zijn behoeften kan voorzien en dat vrij is van pijn en onnodige stress beter presteren. Voldoen aan de behoeften van het konijn resulteert in een betere groei, minder ziekten en uitval en een hogere kwaliteit vlees.

Wat wil het konijn?

Wat wil de konijnenhouder?

- ✓ **Economische duurzaamheid:** Ontwikkeling op basis van een eenduidige, heldere en stabiele toekomstvisie, een volledig inkomen halen uit de konijnenhouderij, een eerlijke prijs ontvangen voor duurzame productie, mogelijkheid tot externe financiering en realiseren van voldoende vermogen om te kunnen blijven ontwikkelen
- ✓ **Autonomie en professionalisering:** Zelf invloed houden op de koers van de ontwikkelingen, voorloperpositie vasthouden, versterken van bedrijfstechnische kennis en ontwikkeling op basis van bewezen resultaat
- ✓ **Maatschappelijke erkenning:** Vertrouwen dat de konijnenhouderij er nu en in de toekomst mag zijn en waardering voor de reeds genomen stappen
- ✓ **Sociaal welbevinden:** Arbeidsvreugde, sociale vrijheid door de inzet van externe arbeid, een werkbaar systeem en behoud van focus op vakmanschap

De konijnenhouder brengt een groot deel van zijn leven door op het bedrijf. Zijn behoeften zijn daarom belangrijk.

Een algemeen beeld van wat de konijnenhouder wil is niet zomaar te schetsen. Ieder heeft zijn eigen beweegredenen. We zien twee typen ondernemers: de bedachtzame en de vooruitstrevende. Degenen die verduurzaming mee vorm zullen geven zullen met name de vooruitstrevende ondernemers zijn. Zij willen verder in deze sector, en zijn bereid te investeren en hun nek uit te steken. Bedachtzame ondernemers zullen volgen wanneer innovaties zich (meer) bewezen hebben.

De veehouderij draagt substantieel bij aan de uitstoot van broeikasgassen en andere emissies, zowel op mondiaal niveau als lokaal rond het bedrijf. Niet alleen in en rond de stal, maar ook in de aanvoerende (denk aan voer) en afvoerende (denk aan verwerking van mest) keten is er een behoorlijke milieu-impact.

De konijnenhouderij is in het totaal van de veehouderij een kleine speler. Dat betekent echter niet dat de milieubelasting van de konijnenhouderij verwaarloosbaar kan worden genoemd. Als we kijken naar de impact per stal of per kilo vlees, dan is milieu wel degelijk een aandachtspunt in het totale pad naar verduurzaming.

Wat wil het milieu?

- ✓ **Input:** Input van het systeem zoveel mogelijk vervangen door hernieuwbare danwel onuitputtelijke grondstoffen, uitputting van niet hernieuwbare grondstoffen niet sneller dan de ontwikkeling van hernieuwbare vervangers
- ✓ **Output:** Alle output zoveel mogelijk, zonder kwaliteitsverlies en zonder negatieve effecten, bruikbaar in hetzelfde of een ander systeem (betreft o.a. mest, ammoniak, fijnstof, methaan en kooldioxide)
- ✓ **Efficiëntie:** Efficiëntie nastreven in ieder proces, onnodig gebruik van inputs vermijden
- ✓ **Ecosysteemfuncties:** De samenstelling van bodem, water en lucht blijft binnen bepaalde grenzen, zodanig dat huidige en toekomstige ecosysteemfuncties zonder belemmeringen vervuld kunnen worden

Wat wil de maatschappij?

In de afgelopen decennia is de voedselketen steeds verder geprofessionaliseerd en gespecialiseerd, met steeds meer ketenschakels. Hierdoor zijn veehouder en burger steeds verder van elkaar verwijderd. Al die tijd is er echter wel een bepaalde verbinding gebleven: de dieren waar de boer voor zorgt, belanden uiteindelijk bij de consument op het bord. Over deze verbinding gaan burgers meer en meer nadenken. Hoewel zij vrij ver af staan van het systeem hebben zij er wel degelijk een mening over. En omdat de consument degene is die uiteindelijk betaalt voor het systeem en het daarmee bestaansrecht geeft, zal ook deze mening serieus genomen moeten worden.

Als het gaat om de konijnenhouderij:

- ✓ **Zorgvuldig:** Dieren, natuur en milieu worden zorgvuldig behandeld (o.a. goed leven, natuurlijke behoeften vervuld, humaan doden, schone leefomgeving, sociaal contact)
- ✓ **Harmonieus:** Dier en mens leven harmonieus samen (productie van ambachtelijke producten, geen fabrieksproductie, rechten voor dieren en individuele aandacht voor dieren)
- ✓ **Borging:** Geborgde productieomstandigheden (vertrouwen op hoge kwaliteit en uitstekende voedselveiligheid, transparante keten met betrouwbare informatie, boeren krijgen een redelijke prijs betaald)

Als het gaat om het product konijn:

- ✓ **Gezond:** Producten die gezond zijn
- ✓ **Betaalbaar:** Een prijs die vergelijkbaar is met andere vleesproducten
- ✓ **Makkelijk:** Producten die gemakkelijk en in korte tijd te bereiden zijn
- ✓ **Onherkenbaar:** Producten die niet associëren met het dier en geen botten bevatten

Integraal streefbeeld

Met de behoeftenanalyse ontstaan er meer concrete eisen voor de duurzame konijnenhouderij. Dit is een omvangrijk eisenpakket. Om tot een praktische invulling te komen hebben sector- en ketenpartijen nagedacht over de kern van het streven. Zij delen het volgende streefbeeld:

De duurzame konijnenhouderij in Nederland is een rendabel en concurrerend systeem dat in Noordwest-Europa uitmunt in kwaliteit en dierenwelzijn. Het vertaalt deze meerwaarde in de markt en produceert zo een gewaardeerd, smakelijk en 'eerlijk geprijsd' product dat een onderdeel vormt van een regelmatig gekozen en gewaardeerd menu.

Heeft draagvlak in de samenleving

De konijnenhouderij heeft oor voor maatschappelijke kwesties en stelt zich constructief op. Hierdoor krijgt de sector een eigen plek binnen de samenleving. Ze hoeft zich niet te verstoppen; openheid en een transparant productieproces worden juist gewaardeerd.

Is prettig werken

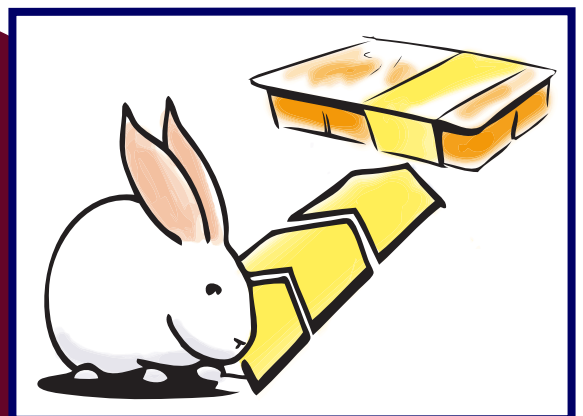
Het houderijsysteem is overzichtelijk en het neemt de konijnenhouder zoveel mogelijk fysieke arbeid uit handen. Zo blijft er meer ruimte en tijd over om aandacht te geven aan de dieren. Dit zorgt ervoor dat de konijnenhouder plezier in zijn werk heeft.

**DE DUUR
KONIJNEN**

Heeft verbinding met de markt

De konijnenhouderij heeft regelmatig contact met maatschappelijke organisaties en de markt. Er wordt op een eerlijke en heldere wijze gecommuniceerd, zodat duurzaamheidskenmerken eenvoudig verwaard kunnen worden.

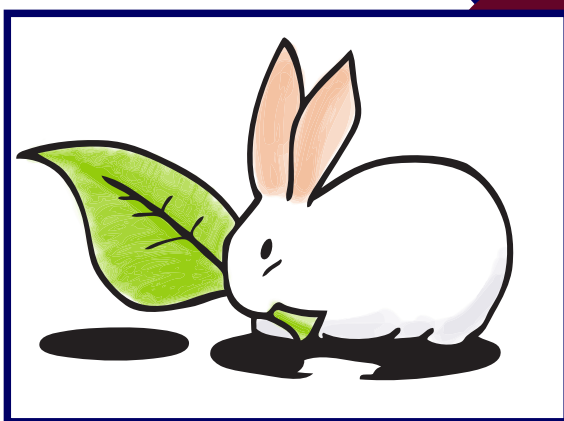
Dit streefbeeld is uitgesplitst in zes doelen voor een duurzame konijnenhouderij. Een eenzijdige focus op één hiervan is op lange termijn niet duurzaam, omdat het ten koste gaat van de andere doelen. In plaats daarvan moeten ze elkaar juist versterken. Verduurzaming komt in meervoud.

“

Konijnen op Koers heeft een punt op de horizon geschetst. Daar staan we als sector achter en daar willen we naar toe werken. Maar we staan in het hier en nu. Het is zowel een zorg als uitdaging hoe de sector en de konijnenhouder het toekomstbeeld kan gaan realiseren.

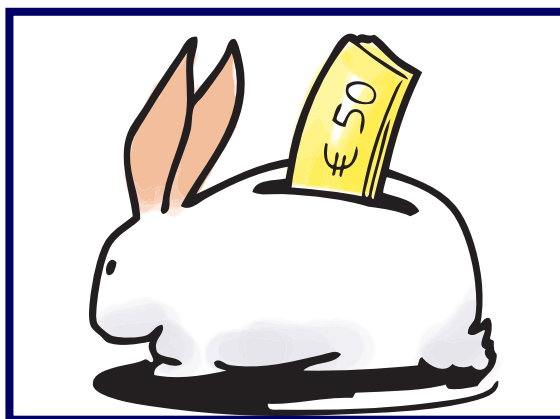
Sjef Lavrijsen, voorzitter LTO vakgroep Konijnenhouderij

Heeft een minimaal milieubeslag

De inrichting en het management van het houderijsysteem en de inbedding in kringlopen waarborgen een minimale milieubelasting. Dat geldt voor belasting van het milieu in de nabije omgeving, maar ook voor de impact op mondiaal niveau.

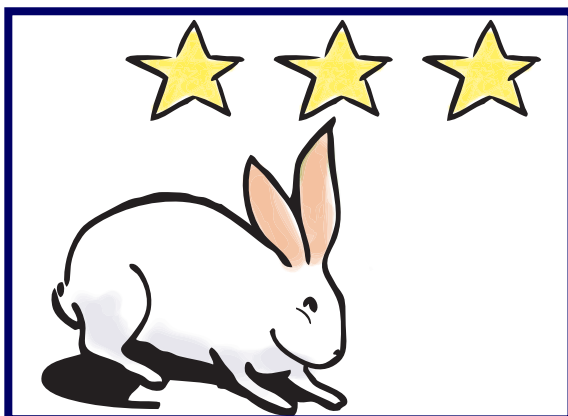
ZAME
HOUDERIJ...

Is economisch rendabel

De konijnenhouder draait een stabiele en beheersbare productie en kan zo opereren in een keten van geëngageerde partijen. Dat levert een goede afzet en eerlijke arbeidsvergoeding op. De konijnenhouder is niet afhankelijk van neveninkomsten en kan investeren in doorgaande ontwikkeling van zijn bedrijf.

Waarborgt welzijn en gezondheid

De behoeften van het konijn vormen een belangrijke richtlijn voor de stalrichting en het management. Hierdoor kan het konijn haar natuurlijke gedrag uitoefenen, is het weerbaar tegen ziekten en ondervindt het geen stress of pijn.

Anders denken, anders doen

Jarenlang zijn boeren gestimuleerd om te streven naar efficiëntie, schaalvergroting, specialisatie en kostenreductie. Ook in de konijnenhouderij. Langzamerhand ontstaat het besef dat deze focus te eenzijdig is. Met het toenevende succes hebben ook meer en meer neveneffecten de kop op gestoken. Sommige tastbaar en meetbaar en andere minder grijpbaar. Hoe dan ook, de onderwerpen die in het streefbeeld benoemd worden krijgen steeds meer aandacht en moeten een plaats krijgen in de strategie van de sector.

Een flink aantal konijnenhouders is zich terdege bewust van de urgentie en zoekt naar antwoorden op de nieuwe kwesties die op de konijnenhouderij afkomen. Op verschillende plaatsen wordt hard gewerkt om het geschetste streefbeeld te verwezenlijken. Hoe groot het enthousiasme ook is, regelmatig loop je als initiatiefnemer dan vast als gevolg van bestaande patronen — patronen in het systeem, het netwerk of het denken. Om stappen in de goede richting te kunnen nemen is een andere manier van denken nodig; op sommige punten moet de knop om en zullen alle partijen in de keten anders moeten gaan werken in en met de konijnenhouderij.

Wij hebben vier uitgangspunten gevonden die nodig zijn voor de ontwikkeling van integraal duurzame konijnenhouderij. Ze vragen om anders denken en anders doen:

1. **Neem het konijn als uitgangspunt**
2. **Zoek verbinding met markt en maatschappij en richt je op consumenten die een plus zoeken**
3. **Ga verantwoord om met mest en antibiotica**
4. **Professionaliseer en leer van elkaar, ketenbreed**

De Nederlandse konijnenhouders hebben vooruitgang in welzijn geboekt, ontwikkeld vanuit het houderijsysteem. Tijdens een studiereis naar Zwitserland zag ik dat de konijnenhouders daar diezelfde uitdaging vanuit onderzoek en het gedrag van het dier hebben opgepakt. Dat is een interessante en vruchtbare benadering, die ook hier meer draagkracht krijgt.

Irma van Kreij, secretaris LTO vakgroep Konijnenhouderij

1. Neem het konijn als uitgangspunt

Wanneer je je bedrijfsinrichting en -management vormgeeft zorg er dan voor dat het konijn de keuze- en bewegingsvrijheid heeft, zodat ze haar natuurlijke gedrag uit kan oefenen en ze in haar behoeften kan voorzien.

De huidige inrichting van stal en management komt nog te weinig tegemoet aan de behoeften van het konijn. Veel van haar behoeften worden niet vervuld. Dit levert problemen op in dierenwelzijn, wat ook zijn weerslag heeft op het beeld dat de maatschappij heeft van de konijnenhouderij. Daar komt ook nog bij dat het konijn slechter presteert wanneer er niet in haar behoeften wordt voorzien. Er is eerder sprake van stress, ziekte en agressie en daardoor ook minder groei en meer verwondingen en uitval. Door het konijn als uitgangspunt te nemen in het ontwerp van de konijnenhouderij ontwikkelt zich een aaneenschakeling

van verbeteringen. Minder stress, een goede gezondheid, optimale productie en een hogere maatschappelijke waardering gaan hand in hand.

Uiteraard is dit niet van de ene op de andere dag te realiseren. De praktijk kent allerlei nuances. Zo is het konijn een sociaal dier dat in groepen wil leven, maar rond het werpen hebben voedsters er juist behoefte aan om zich af te zonderen. Op bepaalde punten moet dan ook zeker nog het een en ander onderzocht en ontwikkeld worden. Niet alleen om werkelijk in de behoeften van het konijn te kunnen voorzien, maar ook om de vervulling van deze behoeften te kunnen combineren met andere aspecten, zoals de werkbaarheid voor de boer en het in de hand houden van de kosten. Door het konijn als uitgangspunt te nemen ontstaat een houderijsysteem waar iedereen van profiteert.

Kanteling in denken

Gezondheid en maatschappelijke acceptatie verenigen

Nu wordt er vooral gedacht in één vaste bodem voor het hele systeem. De gaasbodem wordt gezien als de beste optie om ziektedruk laag te houden. Alternatieve bodems scoren hierop minder goed. Echter, dat zijn nou juist de bodems waar de maatschappij om vraagt; deze wil namelijk af van het dierenvriendelijk ogende gaas. Als konijnenhouder kan je dan bijna niet anders dan kiezen: wil ik diergezondheid optimaliseren en kies ik voor gazonbodem, of wil ik tegemoet komen aan maatschappelijke acceptatie en ga ik voor het alternatief?

Zoek niet naar die ene ultieme bodem die alle problemen oplost, maar werk met verschillende bodemuitvoeringen. Een doorlatende bodem waar dat nodig is, bijvoorbeeld bij de plek waar de dieren vreten, drinken en mesten, en bijvoorbeeld een dichte bodem met strooisel op andere plekken zodat de dieren de gelegenheid hebben om hun spel-, graaf- en exploratiegedrag te vertonen.

Richt ook je houderijsysteem flexibel in. Wanneer bijvoorbeeld de bodem niet vast zit, maak je het mogelijk om stalinrichting aan te passen, of om de bodem regelmatig te verwisselen of te reinigen.

Kanteling in denken

Konijn het hok uit

Recentelijk heeft de sector met een welzijnsorde-ning het initiatief genomen om de hokken te verbeteren. De welzijnskooi levert dan ook aanzienlijke verbeteringen op voor de konijnenhouder en het konijn. Echter, de verbeteringen komen nog te weinig tegemoet aan de kritiek van de maatschappij. Het konijn zit in de ogen van de burger nog steeds in een hok dat voornamelijk uit staal en gaas bestaat. De welzijnskooi neemt een aantal fundamentele tekortkomingen niet weg.

Pas wanneer konijnen, voedster en vleeskonijnen, in groepen gehuisvest worden op alternatieve bodems zal het beeld van de burger wezenlijk veranderen. Het verder ontwikkelen van een konijnenhouderij die haar dieren in hokken blijft houden is een doodlopend spoor. Alternatieve huisvesting is nodig.

2. Zoek verbinding met markt en maatschappij en richt je op consumenten die een plus zoeken

De konijnenhouderij moet zich meer organiseren als een productieketen, waarbij iedere schakel waarde toevoegt aan het eindproduct. Dit gebeurt wanneer alle schakels deze waarde herkennen en erkennen en ervoor zorgen dat deze zichtbaar behouden blijft verderop in de keten. Uiteindelijk moet dit resulteren in een eindproduct met een verhaal voor een specifieke consument.

Op dit moment is konijn een product zonder duidelijk verhaal of doelgroep. Tegelijkertijd is het juist de konijnenhouderij die nogal eens te maken heeft met afkeurende geluiden vanuit de samenleving. Het konijn roept andere beelden op dan bijvoorbeeld een kip of varken. Het wordt door velen gezien als een dier dat je niet mag opeten.

De konijnenhouder moet zijn uiterste best doen om te mogen blijven produceren en voelt zich gedwongen om steeds meer eisen (over dierenwelzijn) van de maatschappij in te willigen. Op deze manier komen extra kosten voor maatschappelijk verantwoord ondernemen op zijn bord terecht.

Kanteling in denken

Geen konijnen aan de dijk zetten

De konijnenhouderij is de afgelopen jaren efficiënter en op grotere schaal gaan werken. Tegelijk met het succes van schaalvergroting en efficiëntie zijn dierenwelzijn, maatschappelijke acceptatie en het inkomen verder onder druk komen te staan. Er kan nog een slag verder gemaakt worden in professionalisering, mechanisatie en efficiëntie, maar als dit enkel tot doel heeft om de bedrijfsomvang verder te vergroten en de kosten verder omlaag te brengen – dus, om de bulkmarkt beter te kunnen bedienen – dan zal de konijnenhouderij de grip op haar voortbestaan verder verliezen. Konijn produceren voor een bulkmarkt kunnen veehouders elders in de wereld veel efficiënter.

De Nederlands konijnenhouderij kan concurrerend zijn door zich te richten op een product met een plus. Een product van hoge kwaliteit en een goed verhaal dat aansluit bij de markt. Dan moet je wel weten wie de consument is en wat deze precies wil.

Daarvoor moet de konijnenhouder verder kijken dan de volgende schakel in de keten. Niet produceren voor de slachter dus, maar voor de consument.

Maar dit hoeft niet zo te zijn. De markt voor konijnenvlees in Nederland en de ons omringende landen is niet verzadigd. Echter, het product concurreert nu met kiloknalers; en daarin redt konijnenvlees het niet. Beter kan de bovenkant van de markt bediend worden, voor thuis- en out-of-home consumptie. Er is hier een groeiende vraag naar goede producten met een goed verhaal. Ook de supermarkten zitten op deze lijn, steeds meer afzetpartijen geven aan enkel konijnenvlees met een plus-kenmerk te willen verkopen. Dit lijkt geen tijdelijke rage te zijn, maar een stabiele stroming in consumentenland. Hierbij is niet alleen de konijnenhouder aan zet, maar alle ketenschakels. Het vergt echter wel een andere houding van de konijnenhouder en andere ketenschakels.

Onze klanten, voornamelijk retailers, vragen steeds vaker naar duurzame producten. Liefst van Nederlandse bodem. Door Konijnen op Koers ben ik in contact gekomen met alle partijen in de konijnenproductieketen, waardoor ik inzicht kreeg in de problematiek tussen vraag en aanbod.

Door productie beter op de markt af te stemmen, openheid van zaken te geven en gezamenlijk de mogelijkheden te bespreken, zie ik nu duidelijke initiatieven ontstaan. De sector past haar productiemethoden zodanig aan dat deze aansluiten op de behoefte in de markt

Marc Welters, Vogely BV

3. Ga verantwoord om met mest en antibiotica

Voor de konijnenhouderij zijn dierenwelzijn, maatschappelijke acceptatie en economie de belangrijkste duurzaamheidsthema's. Zij moet zich hier echter niet op blind staren. Ook thema's als mest en antibiotica verdienen aandacht.

In de konijnenhouderij wordt op verschillende manieren gewerkt aan een duurzame toekomst voor de sector. Daarbij gaat het echter vooral om dierenwelzijn en maatschappelijke acceptatie en de daaraan gekoppelde legitimiteit voor de sector. Het is logisch dat deze onderwerpen de meeste aandacht krijgen, omdat ze direct verband houden met het voortbestaan van de sector.

De sector mag echter andere duurzaamheidskenmerken niet uit het oog verliezen. Ook al is de problematiek ten opzichte van grotere sectoren op bijvoorbeeld het milieu of antibioticagebruik kleiner, de konijnenhouderij heeft wel degelijk een verantwoordelijkheid. Een te eenzijdige focus kan een gevaar vormen voor het voortbestaan van de sector. Maatschappij en beleid kunnen soms heel dynamisch zijn. De konijnenhouderij kan hierop voorsorteren door duurzaamheid zo integraal mogelijk aan te pakken.

Verbeteren op het gebied van mest en antibiotica kost tijd en geld, maar minder dan misschien wordt gedacht. Er is namelijk veel te leren van anderen. Voor bijvoorbeeld de afvoer van mest kan worden voortgeborduurd op ontwikkelingen in andere sectoren.

Kanteling in denken

Mest de stal uit

Vrijwel alle konijnenhouders laten de mest en urine een flinke tijd (een paar maanden tot een jaar) in de stal liggen. De mestopslag in de stal heeft een aantal nadelige effecten. Omdat mest en urine gemengd worden in de mestput vinden er chemische reacties plaats, waardoor ongewenste gassen (ammoniak en methaan) ontstaan. Hierdoor gaat het stalklimaat achteruit en daar hebben zowel konijn als konijnenhouder last van. Als het gaat om de afzet van de mest dan blijkt dat de gemengde mest, ten opzichte van de zuivere stromen, minder goed aanwendbaar is als meststof of vergistingsmateriaal. Door het mengen verlies je dus ook waarde.

Mest en urine moeten de stal uit. Scheidt ze zo snel mogelijk, zodat de stromen hun waarde behouden.

4. Professionaliseer en leer van elkaar, ketenbreed

Om bedrijfsresultaten wezenlijk te verbeteren is een verdere professionalisering vereist. Konijnenhouders en ketenpartijen moeten bereid zijn om te investeren in elkaar. Door kennis te delen kan iedereen zijn bedrijf en management verder optimaliseren.

De konijnenhouderij zoals die nu is, is relatief jong. In de afgelopen decennia heeft veel professionalisering plaatsgevonden. Maar, er is nog een flinke slag te maken. Vooral de verschillen tussen bedrijfsprestaties is opvallend. Voor een deel heeft dit te maken met de kwaliteit van de bedrijfsgebouwen en de inrichting: de stallen waarin de konijnen gehouden worden zijn lang niet altijd gebouwd voor dat doel en de stalinrichting wordt vaak zelf in elkaar gezet of gerepareerd. Met de invoering van de welzijnshokken is dit overigens wel aan het veranderen. Tegenvallende resultaten zijn echter ook te verklaren door een gebrek aan kennis. Er is gezamenlijk veel kennis en ervaring aanwezig in de sector en de keten, maar de verschillende partijen hebben de neiging om ervaringen voor zichzelf te houden.

Wanneer kennis gedeeld wordt, kunnen alle partijen daarvan profiteren. Konijnenhouders kunnen van elkaar leren welke veranderingen in huisvesting en management leiden tot betere prestaties. Ook wordt duidelijk waar men nog tegen knelpunten aanloopt en dus waar onderzoek en innovatie zich op zou moeten richten. Ook uitwisseling van gegevens tussen ketenpartijen – zoals tussen voerfabrikant en konijnenhouder, of konijnenhouder en slachter – kan tot verdere optimalisatie van het productieproces leiden.

Kanteling in denken

Konijnenhouders leren van elkaar

Over het algemeen worden ervaringen maar weinig gedeeld in de sector. Sinds kort begint meer openheid te ontstaan. Mondjesmaat worden bedrijfsgegevens gedeeld, zodat men echt van elkaar kan leren. Omdat iedereen zijn kennis inbrengt is er voor allen veel te winnen.

Dat veel stallen en systemen zelf zijn gebouwd, is een lastig gegeven voor professionalisering. Deze vraagt een bepaalde mate van uniformiteit. Aan de andere kant kunnen konijnenhouders er juist hun voordeel mee doen. Juist door al deze variatie ontstaat de mogelijkheid om systemen met elkaar te vergelijken en over en weer te leren.

Deel kennis en ervaring met elkaar, zodat de sector zich als geheel kan ontwikkelen.

Bouwstenen

Wat moet je als ondernemer in de konijnenhouderij nou doen om op het spoor van een duurzame ontwikkeling te komen? Wat moet je vandaag of morgen veranderen in je bedrijfsontwerp, je management of je relaties in de keten? Welke soort oplossingen passen wel en welke niet op ons spoor naar de toekomst? En welke oplossingen kunnen misschien na wat aanpassing? Samen met partijen uit de keten en sectordeskundigen zijn we op zoek gegaan naar duurzame ontwerpen.

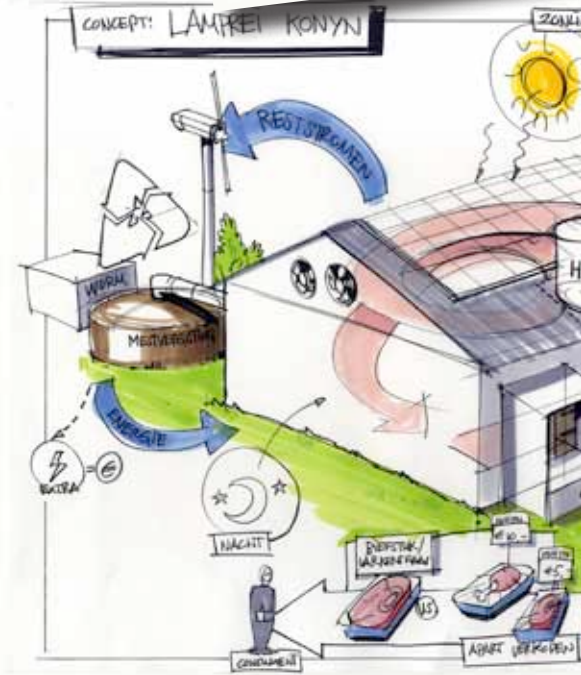
Hiervoor beschreven we het gedeeld punt aan de horizon. Het maakt duidelijk hoe de konijnenhouderij zich wil ontwikkelen, het schetst de contouren voor de toekomst. We gaven ook aan waar een andere manier van denken nodig is om dit streefbeeld dichterbij te kunnen brengen. Punten waar de knop om moet, waar we met z'n allen echt anders moeten gaan werken in die konijnenhouderij. Al met al misschien mooie voornemens, maar de vraag 'hoe dat dan moet' blijft nog open.

Van totaalontwerpen terug naar bouwstenen

In de ontwerpateliers zijn de sector, ketenpartijen en buitenstaanders samen op zoek gegaan naar de duurzame konijnenhouderij van de toekomst. In gemengde groepen zijn zij tot drie ontwerpen van konijnenhouderij gekomen; elk vanuit een verschillend perspectief. Ontwerpen van houderijvorm die zich onderscheiden op het gebied van meer vrijheid voor het konijn of een betere beheersing van de condities. Een onderscheid in de positionering van het eindproduct: als degelijk product of als exclusief product.

Elk van de drie ontwerpen biedt een belofte voor de toekomst: het zijn aansprekende toekomstbeelden die aangeven dat de konijnenhouderij er anders uit zou kunnen zien. Maar hoe aansprekend ook; het verwezenlijken van deze nieuwe stalsystemen en ketenstructuren is een grote opgave, en de vraag rijst waar je moet beginnen.

Gelukkig bieden de ontwerpen ook op kortere termijn perspectief. Uit elk ontwerp komen namelijk verschillende waardevolle oplossingen en combinaties van oplossingen naar voren. Deze 'bouwstenen' kunnen makkelijker en sneller in de praktijk opgepakt worden door konijnenhouders en ketenpartijen. Op die manier kan stap voor stap gewerkt worden aan één van de totaalontwerpen of aan een eigen totaalontwerp voor duurzame konijnenhouderij.

Wat zijn bouwstenen?

Bouwstenen zijn concrete conceptoplossingen die aangeven wat een ondernemer kan bouwen of doen. Ze zijn bedoeld om richting te geven aan de zoektocht naar verduurzaming. Ze laten zien waar een oplossing aan zou moeten voldoen. Bijvoorbeeld "een bodem die goed is voor het konijn, schoon blijft en die de burger tevreden stelt". Hoe die bodem er dan uit zou moeten zien, die keus kan nog open liggen. Dat is een uitdaging voor doorontwikkeling in de praktijk. Bouwstenen kunnen betrekking hebben op houderijvormen, op de inrichting van bedrijf of erf en op positionering van het product.

Bouwstenen dragen bij aan verduurzaming wanneer ze passen in een totaalontwerp. Ze staan dus niet op zichzelf, maar dragen een zekere integraliteit met zich mee. Hoewel één bouwsteen misschien bijdraagt aan één aspect van duurzaamheid wordt er wel rekening gehouden met andere aspecten.

Door te werken met bouwstenen blijft de keuzevrijheid voor ondernemers groot. Zij kunnen zelf kiezen waarmee zij op welk moment en in welke volgorde aan de slag gaan. Iedereen heeft zijn eigen uitgangspunt, eigen voorkeuren en eigen investeringscyclus. De uitdaging zit in het doorontwikkelen van bouwstenen die bij elkaar passen. Bouwstenen die een totaalplaatje vormen dat past binnen de duurzame konijnenhouderij.

Wat worden uw bouwstenen?

Als losse bijlagen zijn tien bouwstenen toegevoegd. Ondernemers die hiermee aan de slag willen kunnen naar eigen voorkeur kiezen welke bouwstenen zij wel en niet willen implementeren. Ook is het mogelijk om zelf een paar bouwstenen te ontwikkelen die passen binnen het streefbeeld. Want met bouwstenen is het net als met Lego: met nieuwe bouwstenen zijn ook nieuwe combinaties mogelijk.

Zie ook de
bijgeleverde
insteekvellen met
bouwstenen

Op koers en op weg!

Door je gezamenlijk te buigen over de vragen en oplossingen voor een duurzame konijnenhouderij, ontstaat niet alleen een streefbeeld voor de toekomst. Je krijgt ook zicht op de route naar dat streefbeeld toe. De koers die we moeten gaan wordt steeds duidelijker zichtbaar.

Van twee sporen (welzijnskooi en parken) stappen we over naar één gezamenlijke koers. Hierin worden konijnen niet meer in kooien gehouden en is er groepshuisvesting van voedsters en vleeskonijnen. De konijnenhouderij is een samenhangende en professionele keten en vertaalt de waarde in een product met een verhaal voor een specifieke consument. Naast dierenwelzijn en maatschappelijke acceptatie is er ook aandacht voor andere aspecten van duurzaamheid, zoals antibioticagebruik en milieu-impact en gaat ontwikkeling hand in hand met ontwikkelen van verdien capaciteit.

Showcase Duurzame Konijnenhouderij

De urgentie om te veranderen is er. En we willen aan de slag! LTO, Dierenbescherming en Vogely BV hebben samen met Wageningen UR Livestock Research een route uitgestippeld. Zij willen verder samenwerken aan de *Showcase Duurzame Konijnenhouderij*. Dat gaat via lerenderwijs ontwikkelen.

De eerste stap is het inventariseren van de best practices in de konijnenhouderij. Zodat dat wat goed is behouden blijft en beloftevolle kiemen verder ontwikkeld worden. We betrekken hier (internationale) dierenwelzijnsorganisaties, zodat het de ontwikkelingen in lijn worden gebracht met hun wensen en zodat ze meer zicht krijgen op het concrete ontwikkelpad dat de sector kan en wil doorlopen.

De volgende stappen worden gezet in praktijk, in twee showcase bedrijven. Deze ontwikkelen zich, met ondersteuning van het samenwerkingsverband, al lerenderwijs door. Bouwstenen worden getoetst en doorontwikkeld. Vraagstukken als het terugdringen van agressie bij voedsters worden op deze bedrijven verder voortgezet. Nieuwe oplossingen worden uitgetoetst. Ze zijn daarmee de kraamkamer voor innovatie in de sector. Op die showcase bedrijven gaat technische ontwikkeling hand in hand met de ontwikkeling van het product en haar positionering en met de implementatie van een verdienmodel.

Elke samenwerkingspartner levert zijn eigen specifieke bijdrage. Het is een kwestie van goed teamwerk.

- Lag het voortouw in dit project nog bij het onderzoek, in het vervolgtraject ligt de regie bij de sector zelf. LTO pakt die rol als regisseur op.
- Daarnaast zijn partijen nodig die zorgen dat de verandering versneld op gang komt en in beweging blijft. Hierin trekken LTO en Wageningen UR Livestock Research samen op.
- Verandering vindt alleen doorgang wanneer het ook een gezond verdienmodel kent. Een goede positionering van een duurzaam konijnenproduct hoort hierbij. Hier nemen Vogely BV en LTO het voortouw.
- Tot slot vraagt elke verandering om in de spiegel te durven kijken, en uitgedaagd te worden: zitten we nog op de juiste koers? Kan het beter? De Dierenbescherming en Wageningen UR Livestock Research zien daarin hun bijdrage, niet vanaf de kantlijn, maar als partners in realisatie.

Konijnen op Koers kon niet zonder bijdragen van een hele reeks enthousiastelingen. Mensen van binnen en buiten de sector die verduurzaming van de konijnenhouderij nastreven. We zijn de deelnemers van de ontwerp sessies, de leden van de klankbordgroep en collega's uit binnen- en buitenland zeer erkentelijk. Aan hen en alle anderen die hebben bijgedragen aan dit resultaat een welgemeend DANK JE WEL!

Deze brochure is onderdeel van de resultaten van het project Konijnen op Koers, dat is uitgevoerd door Wageningen UR Livestock Research in opdracht van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie binnen het onderzoeksprogramma Verduurzaming veehouderijketen (BO-12.02-050.04)

Overname van tekst en gegevens en het citeren uit deze publicatie is toegestaan mits juiste en volledige bronvermelding wordt toegepast.

J.M.R. (Jessica) Cornelissen, B. (Bart) Bremmer en O.N.M. (Onno) van Eijk. (2012) Konijnen op Koers - Bouw mee aan een duurzame konijnenhouderij. Wageningen UR Livestock Research, Lelystad

© Wageningen UR Livestock Research, Lelystad

Beeldmateriaal: JAM Visueel Denken, Shutterstock, Martijn van Eijk (singlestep.nl)

www.konijnenopkoers.wur.nl

Konijnen op Koers in vogelvlucht

Konijnen op Koers zet een nieuwe koers uit voor een duurzame konijnenhouderij. Duurzaam is daarbij gedefinieerd als het vervullen van de behoeften van het konijn, de konijnenhouder, het milieu en de maatschappij.

Het project is gericht op beweging in de praktijk en is uitgevoerd door en met partijen die de duurzame konijnenhouderij kunnen verwezenlijken: veehouders, erfbetreders, ketenpartijen en dierenbeschermingsorganisaties. Deze partijen hebben samen een streefbeeld voor de konijnenhouderij opgesteld en hebben gewerkt aan toekomstbeelden die binnen dit streefbeeld passen.

De meest beloftevolle oplossingen uit deze toekomstbeelden zijn voor u geselecteerd en verder uitgewerkt tot 'bouwstenen': concrete conceptoplossingen die aangeven wat ondernemers kunnen bouwen of doen. Ze zijn bedoeld om konijnenhouders en ketenpartijen te helpen richting te kiezen in de ontwikkeling van een duurzame konijnenhouderij.

De koers bewandelen

De koers is uitgestippeld. Het precieze pad wordt zichtbaar wanneer deze ook bewandeld wordt. Die wandeltocht hoeft u niet alleen te maken. LTO, de Dierenbescherming, Vogely BV en Wageningen Livestock Research willen als vervolg op Konijnen op Koers in een privaat-publieke samenwerking samen werken aan een *Showcase Duurzame Konijnenhouderij*. Daarin worden best practices in de huidige praktijk in beeld gebracht en nieuwe bouwstenen getoetst en doorontwikkeld. Zij nodigen u van harte uit om hierin mee te doen!

Deze brochure gaat in op:

- De betekenis van duurzaamheid in de konijnenhouderij en het streefbeeld dat richting geeft aan verduurzaming
- De uitgangspunten die nodig zijn voor de ontwikkeling van een duurzame konijnenhouderij
- Concrete bouwstenen waar partijen in de praktijk mee aan de slag kunnen
- De verdere route op weg naar duurzaamheid, en een oproep aan alle betrokkenen om hier aan mee te werken

www.konijnenopkoers.wur.nl

Ook meedoen?

Wij hopen dat u na het lezen van deze brochure ook kansen ziet in en voor de konijnenhouderij. Het team dat de handen ineen heeft geslagen is natuurlijk lang niet compleet. Konijnenhouders, stallenbouwers, retailers, gemeenten, maatschappelijke organisaties, kortom iedereen die mee wil in dit ontwikkeltraject is welkom.

Wilt u bijdragen aan het verder inhoud geven aan verduurzaming in de konijnenhouderij? Wilt u bouwstenen doorontwikkelen of nieuwe bouwstenen toevoegen? Of bent u diegene die helpt om deze verduurzamingsstappen ook herkenbaar terug te laten komen in een sterk kwaliteitsproduct? Sluit u dan aan bij het team. Samen staan we voor een duurzame sector en kunnen we beweging versnellen.

Geïnteresseerd? Laat het weten!

Irma van Kreijl

LTO-Vakgroep Konijnenhouderij
Irma.van.Kreijl@ZLTO.nl
0478 532832

Jessica Cornelissen

Wageningen UR Livestock Research
Jessica.Cornelissen@WUR.nl
0320 293557